

Det er så lett å påpeke vestlig innflytelse på all verdens metropoler at det grenser mot latskap. Til tross for all sin kunnskap faller Daniel Brook og hans bok *A history of future cities* i den fellen.

Fremtidens by er her nå

Slik man bare heller varmtvann i en kaffekopp med pulver, kan man faktisk – om man er rik og mektig nok – bare plassere pekefingeren på et kart og si at her, akkurat her på denne myra eller i dette ørkenområdet, skal det ligge en by verden aldri har sett maken til før.

Så rik og mektig var Peter den store, og etter et besøk i Amsterdam besluttet han at Russland trengte en helt ny by som skulle være landets «vindu mot vest». Tsaren fikk lokket til seg et par italienske renessansearkitekter, hvorpå St. Petersburg, som en av verdens første *instant cities*, så dagens lys i 1703.

Og Peter nådde virkelig sine mål, for allerede i hans egen levetid nådde denne vakre byen 100 000 innbyggere. Men han var på ingen måte noen liberaler, og han skrøt selv av at én livegen bonde hadde måttet bote med livet for hver eneste innbygger byen nå hadde. Peter var selektiv med det han importerte: han var opp-tatt av teknologi, ikke ideer.

Farlige tanker

Katarina den Store var tsarina i Russland i perioden 1762–96. Hun bidro til å forskjønne byen ytterligere, og det er særlig hennes fortjeneste at kunstsakene i Vinterpalasset, som stort sett er laget i Vest-Europa, fremdeles tiltrekker seg turister fra hele verden. Med sine 20 prosent utlendinger, særlig franskmenn og tyskere, var St. Petersburg på denne tiden en av Europas mest kosmopolitiske byer.

Den unge Katarina så på seg selv som en opplyst monark, og hun prøvde forgjeves å få Voltaire til å avlegge hoffet hennes et besøk. Alt dette skulle imidlertid forandre seg med den store revolusjonen i Frankrike i 1789. Den aldrende tsarinaen ble skremt av denne opprivende hendelsen, og hun forbød alle hans skrifter over natten. Det sies at hun knuste en byste av den store opplysningsfilosofen med sine egne hender og flyttet en verdifull statue av ham ned i kjelleren.

Var Katarinas frykt reell? I storverket *Age of revolution* skriver historikeren Eric Hobsbawm at selv om verden på 1700- og 1800-tallet økonomisk sett var preget av den britisk-ledede industrielle revolusjonen, så var det franskmennene som forsynte den med nytt politisk og ideologisk tankegodt.

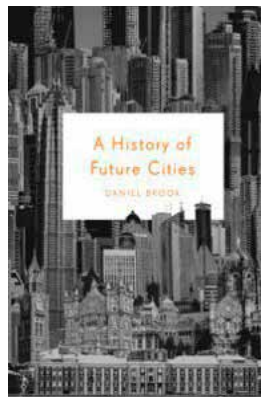
Opprør mot kolonimakter

Så mens Storbritannia eksporterte sine jernbaner og fabrikker, bidro Frankrike – gjennom Rousseau, Montesquieu og nettopp Voltaire – med tanker som skulle komme til å ligge bak mange opprør mot diverse kolonimakter i tiden som fulgte. På denne måten skulle utviklingen ubønnhørlig komme til å bite seg selv i halen: to til forveksling like imperiemakter, som utviklet seg mot å bli liberale demokratier på hjemmebane, eksporterte sine teknologiske fremskritt parallelt med ideer som oppfordret til å undergrave hele systemet. Når det gjaldt St. Petersburg, så hadde byen som sagt svært mange franske innbyggere, og mange russere som hadde vært i Paris.

Men hva med St. Petersburgs sjel, var den europeisk eller russisk?

Byer som møteplasser

Amerikanske Daniel Brook tar i sin bok *A history of future cities* nettopp for seg St. Petersburg,

Fakta

Ny bok

► **Daniel Brook:**
A History of Future Cities
W.W. Norton & Company, 2013
395 sider

samt et knippe andre byer med tilsvarende uklar identitet, nærmere bestemt Mumbai, Shanghai og Dubai. Når det gjelder Mumbai og Shanghai, lå det bare mindre byer her før de europeiske imperialistene kom, men særlig britene – som så potensialet for begge til å bli viktige havnebyer – satte i gang med enorme byggeprosjekter.

Tilfellet Dubai er selvsagt langt mer moderne, og det har mer til felles med St. Petersburg i det at det er en *instant city*, oppført på nærmest urørt jord av en eneviddig hersker som ser på seg selv som visjonær og opplyst. I India hadde britene satt seg det målet å overføre det de oppfattet som sin overlegne sivilisasjon til landet, i et forehavende som kan minne om den offisielle versjonen USAs eventyr i Irak i den senere tid.

Kopi av London

Størst prestisje investerte de i Bombay (dagens Mumbai), som etter hvert skulle få merkelappen «Gateway to India». Denne byen ble oppført nærmest som en kopi av London (noen sier Manchester), med overdådig gotisk arkitektur, og britene satset stort på å få i stand velfungerende institusjoner.

I Kina var det annerledes: britene hadde gjennom opiumskrigene på midten av 1800-tallet brutt opp det isolasjonistiske kjerperiket ved militærmakt, og siden 10 % av verdens befolkning (ifølge Brook) bodde opp Yangtze-elva eller innenfor rimelig avstand fra dens munning, fant de det naturlig nok hensiktsmessig med en havneby der. Men Shanghai forble en by delt etter etniske skillelinjer, med langt mer uttalt rasisme enn den som selvsagt også preget Mumbai. Koloniherrne i Shanghai – franskmenn, briter og amerikanere – fikk hver sin adskilte bydel, mens den kinesiske holdt mye lavere standard.

Byens kjente strandpromenade, The Bund, domineres den dag i dag av vakre småhus i europeisk, nyklassisk stil, men skyskraperbyen i den umiddelbare bakgrunnen ser temmelig truende ut.

Fri flyt

Her må imidlertid en annen innvending skytes inn: for hvor lenge forblir teknologi, som for eksempel den som ligger bak bygging av skyskraper, vestlig? Det er nå rundt 130 år siden denne byggeteknikken ble tatt i bruk, da i Chicago. Og hva med merkevarer, som klær og joggesko: Hvorfor betraktes de utelukkende som vestlige, når de produseres i *sweat shops* i asiatiske land? Selv logoen klistres på i Sørøst-Asia, men det eneste som synes å telle er at det er utformet på Manhattan.

Det samme kan sies om mottoet «liberté, égalité, fraternité»: selv om dette fyndordet ble satt sammen i Paris, gjør det ikke frihetskamp til noen eksklusiv fransk eksportvare. Det ville vært å overse alle initiativer innenfra, og innflytelsen til folk som Simón Bolívar, Fidel Castro, Frantz Fanon, Patrice Lumumba, Saladin, Vladimir Lenin, Mahatma Gandhi og Mao Zedong. Mao var en brutal hersker, men han var den første som brydde seg om de kinesiske bønderne, og uten det kan hans makt ikke forstås.

Det er ikke galt at de vestlige kolonimakter har spredt sine varer, sin teknologi og sin ideologi til så godt som hele verden, men det er intellektuell latskap å ikke undersøke hvor dypt dette i virkeligheten stikker.

Mye tyder på at kategorien «vestlig» i seg selv er problematisk, særlig fordi påvirkning aldri bare går én vei, slik at kultur møter alltid fører til at ideer ikke lenger består i noen ren form. Og hvor spennende er det egentlig å påpeke hvor mye av USAs arkitektur og samfunnsoppbygging som egentlig er europeisk? Om de ovennevnte revolusjonære har hatt forskjellige – og ikke alltid humane – agendaer, har de det til felles at ingen av dem vært komfortable med Vestens hensynsløse moderniseringsprosjekt. Også Nelson Mandelas ANC sto på terrorliste, mens mange av apartheidstatens elementer var vestlige.

Asias århundre

Med 60 prosent av verdens befolkning i Asia og en akselererende forflytning av det økonomiske tyngdepunktet mot øst, er det naturlig med en økende interesse i Vesten for både Russland, India, Kina og Gulfstatene. Mye av dette tar utgangspunkt i det gjenkjennelige, slik Daniel Brook også gjør, men dessverre altfor ofte uten å gi slipp på det. *A history of future cities* er en leseverdige og lærerik bok som slett ikke er blind for lokale forhold, men allikevel bærer den preg av at valg av byer og enøyd fokus på deler av deres kultur er tilpasset målet hans, som nettopp er å påvise den høye graden av vestlig innflytelse.

For hva har egentlig fire så forskjellige byer til felles, annet enn glasuren av vestlig innflytelse som ligger som et dekke over deres lokale egenart? Selv om mange av disse statene har politiske ledere som har gått på universiteter i Sveits eller USA, og deres skyskraperer er tegnet av britiske eller japanske arkitekter, er de millionene som bor i dem i liten grad engang engelskspråklige.

Det er nødvendig å minne seg selv om hvor vanskelig spørsmålet om identitet er, både når det gjelder byer i selv og deres innbyggere. Dubai vil nok ved første øyekast bli definert som en arabisk by, men den er faktisk verdens klart mest kosmopolitiske, all den stund ikke mindre enn 95 prosent av innbyggerne er født i utlandet (mot 37 prosent i New York, for eksempel).

Ironiens tidsalder

Dubai har ikke mindre enn to kopier av Manhattan's Chrysler Building, og nettopp dette at det stjeles så skamløst er noe den har til felles med andre *instant cities*, som Las Vegas og Shenzhen (Hongkongs tvillingby). Det er neppe mange i Las Vegas som er flau over byens glørete Eiffeltårn, mens Shenzhen smykker seg med flere importerte idyller, som for eksempel en flunkende ny tudor-landsby. De har også en fransk bydel, og man vet man lever i ironiens tidsalder når man oppdager at den smykker seg med en kopi av en kjent statue av François-Marie Arouet, bedre kjent som Voltaire. Det er ingen poeng for å gjette i hvilken kjeller originalen har stått i.

Ordet «globalisering», som sto i enhver avis for et lite tiår siden, er gått merkelig fort av moten, men det passer utvilsomt bedre på det som foregår i verden i dag enn «vestliggjøring».

Fredrik Giertsen

Fredrik Giertsen skriver jevnlig om ny internasjonal sakprosa i Aftenposten.

Shanghais kjente strandpromenade, The Bund, domineres den dag i dag av vakre småhus i europeisk, nyklassisk stil, men skyskraperbyen i den umiddelbare bakgrunnen ser temmelig truende ut. FOTO: THOMAS RAUPACH, SAMFOTO